Mecûsî Geleneğinde Kötülük Problemi

Zerdüşt'ün Gatha'sından Zend Literatürüne

Adnan GÜNEŞ

Eski Yeni

FCR YAYIN LTD.
Genel Yayın No. | General Publication Number: 2067
FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550
ISNI: 0000 0004 4657 1968
ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Eskiyeni
Yayın No | Publication Number: 462

Kitap Adı : Mecûsî Geleneğinde Kötülük Problemi
Alt Başlık : Zerdüşt'ün Gatha'sından Zend Literatürüne
Book Title : The Problem of Evil in the Zoroastrian Tradition
Subtitle : From Zarathustra's Gatha to the Zand Literature
ISBN : 978-625-8596-78-6
DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258596786

Yazar| Author: Adnan Güneş | orcid.org/0000-0001-8888-5111
Kurum | Institution: Bingöl Üniversitesi
ROR ID: ror.org/03hx84x94

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph
Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish
Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm
Baskı Sayısı | Edition: 1
Sayfa Sayısı | Pages: 412 (xx+392)

Yayım Tarihi | Publication Date: Kasım | November 2026
Yayım Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye
Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR
Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories
BIC: HRKZ - Zerdüştîlik | Zoroastrianism
BISAC: REL069000 - Din / Zerdüştîlik | Religion / Zoroastrianism
THEMA: QRRF - Zerdüştîlik | Zoroastrianism
LC Classification: BL1500–BL1590 - Zerdüştîlik (Mazdeizm), Parsîlik | Zoroastrianism (Mazdeism), Parseeism
DEWEY: 295 - Zerdüştîlik (Mazdeizm, Parsîlik) | Zoroastrianism (Mazdaism, Parseeism)
WoS Category: Din | Religion
WoS Citation Topics Meso: 6.256 - Din | Religion
WoS Citation Topics Micro: 6.256.1835 - Teoloji | Theology
Scopus Subject Areas: 1212 - Din Araştırmaları | Religious Studies

Atıf Bilgisi | Cite as: Güneş, Adnan. *Mecûsî Geleneğinde Kötülük Problemi: Zerdüşt'ün Gatha'sından Zend Literatürüne.* Ankara: FCR Yayın Ltd.-Eskiyeni, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050
Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60
www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Mecûsî Geleneğinde Kötülük Problemi

Zerdüşt'ün Gatha'sından Zend Literatürüne

Adnan GÜNEŞ

Ankara 2026

Yazar Hakkında | About the Author

Adnan GÜNEŞ
İlk ve ortaöğrenimini Adıyaman'ın Kâhta ilçesinde tamamladı. 2009 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde beş yıl Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yaptı. Kasım 2014'te Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 2015 yılı bahar döneminde Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrenimine başladı. 2016 yılında dil eğitimi, Mecûsîlik hakkında alan ve kaynak araştırması için İran'da bulundu. Temmuz 2019'da *Zerdüştîlikte Melek İnancı* başlıklı teziyle yüksek lisans öğrenimini tamamladı. Eylül 2019 yılında başladığı doktora öğrenimini Temmuz 2026'da *Mecûsî/Zerdüştî Geleneğinde Kötülük Problemi* başlıklı tezini savunarak tamamladı. Hâlen Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.

He completed his primary and secondary education in Kâhta, Adıyaman. In 2009, he graduated from the Department of Religious Culture and Ethics Teaching at Ankara University's Faculty of Theology. He worked as a Religious Culture and Ethics teacher under the Ministry of National Education for five years. In November 2014, he began working as a research assistant in the Department of History of Religions at Bingöl University Faculty of Theology. He began his master's studies at Ankara University's Institute of Social Sciences in the spring semester of 2015. In 2016, he spent time in Iran to study the language and conduct fieldwork and source research on Zoroastrianism. In July 2019, he completed his master's degree with a thesis titled Belief in Angels in Zoroastrianism. He began his doctoral studies in September 2019 and completed in July 2026 after defending his thesis titled The Problem of Evil in the Zoroastrian Tradition. He currently works as a research assistant at Bingöl University Faculty of Theology, in Department of History of Religions.

Kitap Hakkında

Mecûsî Geleneğinde Kötülük Problemi
Zerdüşt'ün Gatha'sından Zend Literatürüne

Bu kitap, Mecûsî/Zerdüştî geleneğinde kötülük problemini farklı dönemlere karşılık gelen Gatha, Avesta ve Zend metinlerindeki teolojik değişim-dönüşümleri dikkate alarak inceleme konusu etmektedir. Mecûsî teolojisinde kötülük anlayışındaki değişim-dönüşümün Tanrı, evren, insan ve eskatoloji tasavvurlarında belirleyici bir ilke olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu tasavvurlar, kötülüğe atfedilen konuma göre şekillenmektedir. Kötülüğün, erken dönem kutsal metni olan Gatha'dan Sâsânî dönemi Zend metinlerine kadar süreç içinde mahiyet ve konum itibarıyla değişime uğradığı tespit edilmiş; dönemsel olarak kötülük problemine dair çözümler geliştirilmiştir. Öyle ki metinler, kimi zaman Tanrı'nın mutlak iyiliği ile insan özgürlüğünü bağdaştırarak kötülüğü insana dayandırırken, kimi zaman da iyilik ve kötülüğün ontolojik bağımsızlığını tesis eden düalist bir teolojiye yönelmiştir. Ancak her iki yaklaşımda da kötülüğün varlığı meselesi gerek mantıksal gerekse teolojik açıdan önemli açmazları ve belirsizlikleri daima gündemde tutmuştur. Çalışma, geleneğin kutsal metinlerinde dönemsel teolojik farklılıkların olması ve tektanrıcılıktan düalizme bir dönüşümün yaşanması nedeniyle kötülüğün mahiyetinin ve ona yüklenen anlamın aynı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda kutsal metinlerde kötülük algısı, kötülüğün mahiyeti, Tanrı, evren, insan ve eskatoloji ile ilişkisi analitik ve eleştirel bir perspektifle betimlenmektedir. Aynı metotla İkiz Ruh'un soyuttan ontolojik bir yapıya dönüşmesi ve geleneğin kötülüğe bakışının günümüzde nasıl algılandığı gibi hususlar da ele alınmaktadır. Çalışma, tematik-kronolojik olarak kurgulanmaktadır. Böylece her başlıkta dönemsel olarak kutsal metinlerdeki veriler işlenmekte; kötülüğe dair metinlerdeki teolojik farklılıklar ve dönüşümler ortaya konmaktadır. Bu kutsal metinlerden elde edilen bulgular, Mecûsîliğin kötülük problemine, Tanrı-kötülük ilişkisine, evrendeki kozmik düzenin/dengenin nasıl kurulduğuna, kötülüğün kökenine ve nihai akıbetine ilişkin özgün bir yaklaşım sunduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Mecûsîlik/Zerdüştîlik; Kötülük; Angra Mainyu/Ehrimen; Ahura Mazda/Ohrmazd; İkiz Ruh Doktrini

About the Book

The Problem of Evil in the Zoroastrian Tradition
From Zarathustra's Gatha to the Zand Literature

This book examines the problem of evil in the Zoroastrian tradition by taking into account the theological changes and transformations reflected in the Gatha, the Avesta, and the Zand texts, each corresponding to different historical periods. In Zoroastrian theology, the changes and transformations in the understanding of evil appear to be a defining principle in conceptions of God, the cosmos, the human, and eschatology; indeed, these conceptions are shaped in accordance with the position assigned to evil. Moreover, it is observed that from the Gatha, the earliest text, to the Zand literature of the Sasanian period, evil underwent a transformation in terms of both its nature and its status, and specific solutions to the problem of evil were developed in those periods. Thus, the texts at times attribute evil to human beings by reconciling God's absolute goodness with human freedom, while at other times they move toward a dualistic theology that establishes the ontological independence of good and evil. In both approaches, however, the question of the existence of evil continually gives rise to significant logical and theological difficulties and ambiguities. The study demonstrates that the nature of evil and the meaning attributed to it are not uniform, owing to the presence in the tradition's sacred texts of both theological differences across periods and a transformation from monotheism to dualism. Within this framework, the perception of evil in the sacred texts, its nature, and its relationship to God, the cosmos, and humanity are examined from an analytical and critical perspective. Using the same methodological approach, the study also explores the transformation of the Twin Spirit from an abstract concept into an ontological entity, as well as the way the tradition's understanding of evil is interpreted in the contemporary world. The study is structured thematically and chronologically. Accordingly, under each heading, the textual data from the sacred writings are examined in relation to their respective periods, and the theological differences and transformations concerning evil are brought to light. The evidence derived from these sacred texts

demonstrates that Zoroastrianism offers a distinctive approach to the problem of evil, the relationship between God and evil, the establishment of cosmic order, and the origin of evil.

Keywords: Zoroastrianism; Evil; Angra Mainyu/Ahriman; Ahura Mazda/Ohrmazd; The Doctrine of the Twin Spirits

Bu eseri,
hayatımın her aşamasında karşılıksız sevgisini,
desteğini ve fedakarlığını esirgemeyen
Anneme ve rahmetli Babama ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ xv
KISALTMALAR xix
GİRİŞ 1

I. BÖLÜM
MECÛSÎ GELENEĞİNDE KÖTÜCÜL VARLIKLAR ve KÖTÜLÜĞÜ KONUMLANDIRMA PROBLEMİ 11
1. Ehrimen ve Mecûsî Geleneğindeki Konumu 13
1.1. Ehrimen Kavramının Etimolojisi 14
1.2. Ehrimen'in Değişen-Dönüşen Karakteristiği 17
1.2.1. Gatha'da Angra Mainyu/Ehrimen: Kötülüğün Simgesi 18
1.2.2. Avesta'da Angra Mainyu/Ehrimen: Kötülüğün Yaratıcısı 21
1.2.3. Zend'lerde Ehrimen: Tanrı'nın Mutlak Karşıtı 24
2. Ehrimen'in Yardımcıları Kötücül Varlıklar 30
2.1. Yönetici Divler 36
2.1.1. Aka Manah 38
2.1.2. İndra 42
2.1.3. Saurva 43
2.1.4. Tarōmad/Nāūnghas 44
2.1.5. Tairiç ve Zairiç 45
2.2. Yardımcı Divler 47
2.2.1. Ahlak Dışı Nitelik ve Davranış Divleri 49
2.2.2. Dini İnkâr ve Sapkınlık Divleri 61
2.2.3. Hastalık Yayan Divler 67
2.2.4. Doğal Felaket Divleri 72
2.2.5. Ölüm Divleri 77
2.2.6. Eskatolojiye ve Öte Dünyaya Matuf Divler 82
3. Kötülüğün Dinî Metinlerde Farklı Algılanması ve Dönüşümü 84

II. BÖLÜM
MECÛSÎ GELENEĞİNDE TANRI-KÖTÜLÜK İLİŞKİSİ 91
1. Kötülük Karşısında Tanrı Ahura Mazda 92
1.1. Gatha Dönemi: Kötülüğün Varlığı ve Tek Tanrıcılık 92
1.2. Avesta Dönemi: Ontolojik Ayırımın Keskinleşmesi 96

1.3. Zend Dönemi: Ohrmazd'ın Mutlak Karşıtı Olarak Ehrimen 98
2. İyi ve Kötünün Kökenine Dair Yaklaşımlar: İkiz Ruh ve Zurvan Tartışması 100
2.1. Düalitenin Kökeni: İkiz Ruh Tartışması 101
2.1.1. Gatha Dönemi: Ahlakî Düalizm ve Seçim 101
2.1.2. Avesta Dönemi: Kötülüğün Ontolojik Varlığa Evrilmesi 106
2.1.3. Zend Dönemi: Düalitenin Kurumsallaşması ve Yaratıcı Kötülük 109
2.2. Zamanın Tanrısallaşması: Zurvan Tartışması 112
2.2.1. Zurvan Mitinin Oluşumu: Yaratılış ve Kozmik Mücadele 112
2.2.2. Zurvan: Mecûsî Kozmolojisinde Zaman 117
2.2.3. Zurvanizm'in Düalist Sisteme Muhalefeti 123
2.2.4. Zurvanizm'in Kötülük Anlayışı 125
3. İyi ile Kötünün Kozmik Mücadelesi: Tanrısal Unsurlar ve Tanrısal Plan 131
3.1. Kozmik Mücadelede Düalitenin İnşası: İyi ve Kötü Unsurlar 132
3.1.1. Gatha Dönemi: Müphem Karşıt Güçlerin Mücadelesi 134
3.1.2. Avesta Dönemi: Düalitenin Belirginleşmesi ve Yaratıcı Kötülük 137
3.1.3. Zend Dönemi: Mutlak Karşıtlığın İnşası 142
3.2. Kötülükle Mücadelede Tanrısal Plan/Yasa 146

III. BÖLÜM
MECÛSÎ GELENEĞİNDE EVREN-KÖTÜLÜK İLİŞKİSİ 153
1. Evrenin Yaratılışı ve Kötülüğün Ontolojik Konumu 155
1.1. Gatha'da Evren Tasavvuru ve Kötülük/Angra Mainyu 158
1.2. Avesta'da Evren Tasavvuru ve Kötülük/Angra Mainyu 162
1.2.1. Politeist Bağlamlı Düalist Evren Anlayışı 163
1.3. Zend Edebiyatında Evren Tasavvuru ve Ehrimen 174
1.3.1. Yaratılış Mitosu ve Varlık Kategorileri: Mēnōg-Gētīg Yaratılış 175
1.3.2. Mecûsî Kozmolojisinde Zaman Döngüsü 180
1.3.3. Kozmogoni Miti ve Varlık Sahasında Ehrimen'in Konumu 184
2. Kötülüğün Evrene Yansıması: Madde ve Eşyanın Mahiyetine Etkisi 191
2.1. Gatha'da Kötülüğün Kozmostaki Tezahürleri 191
2.2. Avesta'da Angra Mainyu'nun Dünyadaki Yıkıcı Faaliyetleri 197
2.3. Zend'lerde Ehrimen'in Karşı Yaratımı: Evrene ve Dünyaya Müdahalesi 205

2.3.1. Doğal Felaketler, Hastalıklar ve Ölüm 207
2.3.2. Zararlı Hayvanlar, Zehirli ve Ölümcül Varlıklar 216

IV. BÖLÜM
MECÛSÎ GELENEĞİNDE İNSAN-KÖTÜLÜK İLİŞKİSİ 227
1. Kozmogoni Mitinde İnsanın Varoluş Serüveni ve Kötülükle Mücadelesi 230
1.1. Gatha'da ve Avesta'da Kötülük-İnsan İlişkisi 230
1.2. Zend Edebiyatında İnsanın Ehrimen'le Mücadelesi 232
2. İnsan: İyi-Kötü Mücadelesinin Aktif Öznesi 239
2.1. Düalist Ahlak Anlayışı: İyi ve Kötü Olma Hali 240
2.1.1. Gatha Merkezli Düalist Ahlak: Zihinsel Düaliteden Etik Düaliteye 241
2.1.2. Avesta'da Etik Düzlemde İyi-Kötü Düalitesinin Somutlaşması 243
2.1.3. Zend'lerde Mutlak Düalist Ahlak 244
2.2. İrade ve Seçme Özgürlüğü: İnsanın Sorumluluk Ekseni 247
2.2.1. Gatha'da İkiz Ruh'un Rol Modelliği 247
2.2.2. Avesta'da İnsanın Aktif Seçimi 252
2.2.3. Zend'lerde Sistemleşen Düalitenin Etik Yansıması ve İnsan 255
3. Kötülükle Mücadelede Arketipsel Bir Model: Zerdüşt'ün Rehberliği 261
3.1. Gatha'da Zerdüşt'ün Adanmışlık Modeli 262
3.2. Avesta'da Zerdüşt'ün Kötülükle Mücadelesi 266
3.3. Zend'lerde Zerdüşt'ün Direniş Modeli 269
4. Ritüelin Kötülükle Mücadeledeki Rolü 271
4.1. Gatha'da Zihinsel Arınma ve Ritüel/İbadet 274
4.2. Avesta'da Sistemleşen Ritüel Düzeni 276
4.3. Zend Edebiyatında Ritüel Arınmalardan Nihai Kurtuluşa 287

V. BÖLÜM
MECÛSÎ GELENEĞİNDE ESKATOLOJİ-KÖTÜLÜK İLİŞKİSİ 297
1. Mecûsî Eskatolojisinin Temeli 299
2. Bireysel Eskatoloji: Ölümden Sonra Ruhun Yargılanması ve Akıbeti 303
3. Evrensel Eskatoloji: Kötülüğün Sonu ve İyiliğin Mutlak Egemenliği 310
3.1. Kozmik Sona Doğru: Kurtarıcılar Dönemi ve Fraşegird'e Hazırlık 311
3.2. Fraşegird: Diriliş, Yargı, Kötülüğün Sonu ve İyiliğin Egemenliği 318

VI. BÖLÜM
MECÛSÎ GELENEĞİNDE KÖTÜLÜĞE İLİŞKİN MODERN YAKLAŞIMLAR 331
1. Kötülüğün Ontolojik Gerçekliğini Savunan Yaklaşım 332
1.1. Düalizmi Önceleyen Batılı Araştırmacılara Göre Kötülük Anlayışı 332
1.2. Mecûsî Din Adamlarının Düalist Kötülük Anlayışı 339
2. Kötülüğü Seçim Olgusuna Dayandıran Yaklaşım 342
2.1. Monoteizmi Önceleyen Batılı Araştırmacılara Göre Kötülük Anlayışı 343
2.2. Mecûsî Din Adamlarının Monoteist Kötülük Anlayışı 346
3. Kötülüğü Salt Zihinsel Bir Olgu ve Ahlakî Bir Sapma Şeklinde Tanımlayan Yaklaşım 351
3.1. Kötülüğün Ontolojik Yokluğunu Savunan Batılı Araştırmacılar 351
3.2. Kötülüğün Zihinsel Bir Olgu Olduğunu Savunan Mecûsî Din Adamları 354

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ 363
KAYNAKÇA 369
DİZİN 387

ÖN SÖZ

Kötülük problemi, din ve düşünce tarihi boyunca çokça tartışılan ve çözüme kavuşturulamayan bir mesele olarak varlığını sürdürmektedir. Din ve düşünce tarihinde kötülüğün kökenine dair tartışmalarda kimisi kötülüğü Tanrı'ya, kimisi dış dünyadaki haricî bir varlığa kimisi de insana dayandırmıştır. Kötülük problemi genel itibarıyla tektanrıcı dinlerde bir teodise tartışması olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada tektanrıcı dinler; her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve mutlak iyi olan Tanrı ile kötülük arasında ya uzlaşı sağlamaya ya da Tanrı'yı tenzih etmeye çalışmaktadır. Düalist karaktere sahip gnostik inanç ve düşüncelerde ise kötülük, varlığın temelinde bulunan ruh-beden/madde, aydınlık-karanlık gibi zıt iki ilkeden biridir. Bu anlayışa göre varoluşta yer alan iyi ve kötü, sürekli bir savaş halindedir ve nihai anlamda iyilik, kötülüğe üstün gelecektir. Benzer şekilde kadîm İran dinî geleneği Mecûsîlikte/Zerdüştîlikte de kötülük problemi, iyi-kötü mücadelesi, teolojik tartışma konularından biri sayılmaktadır. Bu nedenden ötürü bu çalışmada Mecûsî/Zerdüştî geleneğinde kötülük problemi inceleme konusu edilmiştir.

Mecûsî geleneğinde kötülük problemini konu edinen bu çalışma, altı müstakil bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Mecûsî kutsal metinleri bağlamında Ehrimen, kötücül varlıklar ve kötülüğü konumlandırma problemi ele alınmıştır. Bu kapsamda kronolojik olarak kutsal metinlerde Angra Mainyu/Ehrimen ve diğer kötücül varlıklar tanıtılmıştır. Buna göre Zerdüşt döneminden Zend dönemine kadar kötücül varlıkların mahiyeti ve konumu bağlamında geçirdiği değişimlerden ve genel olarak bu değişimlerin sebeplerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde Mecûsî geleneğinde Tanrı-kötülük ilişkisi ele alınmıştır. Bu bağlamda Tanrı'nın mutlak kudret sahibi, en bilge ve tamamen iyi olmasına rağmen kötülüğün varlığı tartışmaya açılmıştır. İyi ve

kötünün kökenine ilişkin İkiz Ruh meselesi, Zurvan tartışması detaylı olarak irdelenmiştir. Ayrıca burada kötülükle mücadele kapsamında Ameşa Spentalar ve Yazata/İzed olarak adlandırılan tanrısal unsurların rolleri, tanrısal yasa olarak kabul edilen ve kozmik düzeni temsil eden Aşa/Aša (hakikat, doğruluk) ile birlikte Dru(ǧ)j'un (batıl, yalan), kötülüğün varlığının Mecûsî geleneğinde nasıl değerlendirildiği üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde evren-kötülük ilişkisi konu edilmiştir. Bu konu; Ehrimen'in varlık sahasındaki konumu, yaratılıştaki rolü ve evrene müdahalesinin boyutu, doğal kötülük sayılabilecek afetler, felaketler ve salgın hastalıkların meydana gelmesindeki rolü, dünyanın sonunda kötülüğün akıbeti gibi hususlar çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca Mecûsî geleneğinde yaratılış miti, kötülüğün/Ehrimen'in varlık sahasındaki değişen serüveni, kozmogoni miti ve Ehrimen'le ilişkisi, yaratılışa karşı Ehrimen'in planı, Ehrimen'in madde ve eşyanın mahiyetine etkisi gibi hususlar tartışılmıştır. Bu hususlar kutsal metinlerdeki değişim ve dönüşüm çerçevesinde değerlendirilmeye alınmıştır. Dördüncü bölümde insan-kötülük ilişkisi işlenmiştir. İnsanın iradesi ve aklı sayesinde seçme özgürlüğüne sahip olması, kötülükle mücadelede yeterli olup olmaması, kötülüğün insan yaşamına etkisi ve Mecûsî ahlak anlayışına değinilmiştir. Mecûsî ahlak anlayışı, düalist bir eksende kötülüğe karşı iyi olma konusunda insanın nasıl bir yol izleyeceği çerçevesinde olmuştur. Bu kapsamda öncelikle "iyi düşünce, iyi söz, iyi eylem" ilkesi; daha sonra dini ritüellerin kötülüğün yok edilmesindeki rolü ele alınmıştır. Bunların yanında kötülüğün yok edilmesi ve kurtuluşun gerçekleşmesi hususunda insan iradesinin ve eylemlerinin önemi vurgulanmıştır.

Beşinci bölümde eskatoloji-kötülük ilişkisine değinilmiştir. Mecûsî eskatolojisi evrensel ve bireysel olarak ele alınmıştır. Bireysel eskatoloji çerçevesinde insanın kötülükle mücadelesinde yapıp ettiklerini ölümden sonra karara bağlamak ve ruhun kaderi konu edilmiştir. Evrensel eskatoloji bağlamında ise kozmik

düzlemde iyi ile kötü arasındaki mücadelenin son bulmasına, Fraşegird ve yeniden dirilişe, nihai yargıya, kötülüğün yok edilip iyiliğin egemen kılınmasına ve ebedi yaşama dair hususlar üzerinde durulmuştur. Altıncı bölümünde ise Mecûsî geleneğinin kötülük anlayışına ilişkin modern dönemdeki yaklaşımlar ele alınmıştır. Mecûsî geleneğindeki tarihsel değişim-dönüşüm, modern dönemde Mecûsî teolojisini ve kötülük anlayışını tartışma konusu haline getirmiştir. Modern dönemde kötülük problemi hem akademik çevrelerde hem de gelenekte temel olarak üç eksende tartışılmıştır. Bunlardan ilki, kötülüğü ontolojik bir gerçeklik olarak savunan Zend merkezli düalist yaklaşım; ikincisi kötülüğün haricî bir güç olduğunu kabul etmekle birlikte kökenini seçime dayandıran Gatha merkezli monoteist yaklaşımdır. Üçüncüsü ise kötülüğün ontolojik gerçekliğini reddeden ve yalnızca insanın zihinsel dünyasındaki negatif bir eğilim, ahlakî bir sapma olduğunu savunan Gatha merkezli zihinsel/ahlakî yaklaşımdır. Çalışmanın bu bölümünde bu üç yaklaşımı savunan Batılı araştırmacıların ve Mecûsî teologların görüşleri verilmiş ve bu görüşler, kutsal metinlerdeki kötülüğe dair bilgilerle karşılaştırılıp analiz edilerek eleştiriye tabi tutulmuştur.

Bu çalışma, *Mecûsî/Zerdüştî Geleneğinde Kötülük Problemi* adıyla Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsünde doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Kitaplaştırma sürecinde özellikle giriş bölümü kitap formatına uygun hale getirilmiş ve yeniden düzenlenmiştir. Bu çalışmanın hazırlanması ve yazımı sürecinde emeği geçen, bilgi ve birikimlerinden istifade ettiğim saygıdeğer hocalarıma, arkadaşlarıma ve destekleriyle her zaman yanımda olan kıymetli aileme teşekkür borçluyum. Öncelikle çalışmanın planlanması, yürütülmesi, yazılması, tamamlanması, kısaca her aşamasında bilgi, birikim ve deneyimiyle bana destek olan ve yol gösteren kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Mehmet ALICI'ya saygı ve şükranlarımı arz ederim. Onun akademik birikimi, yapıcı eleştirileri ve destekleyici yaklaşımı, bu çalışmanın şekillenmesinde ve nihayete ermesin-

de büyük katkı sağlamıştır. Görüş ve önerileriyle çalışmaya yapıcı eleştirilerde bulunarak metnin gelişimine katkı sağlayan, bilgi ve tecrübelerini bizimle paylaşan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Metin Özdemir, Prof. Dr. Şevket Özcan, Prof. Dr. Yasin Meral ve Doç. Dr. Bilal Toprak'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın yazım sürecinde ilk taslak metinlerini okuyup katkıda bulunan Doç. Dr. Yunus Kaymaz, Dr. Öğr. Üyesi Özkan Şimşek, Dr. Öğr. Üyesi Hüsnü Turgut ve Öğr. Gör. Fatih Şahin'e teşekkür ederim. Ayrıca çalışmanın yazım sürecinde ilk okumadan son okuma sürecine değin metnimizi titizlikle okuyan, öneri ve değerlendirmeleriyle zenginleştiren Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Zuhur, Dr. Öğr. Üyesi Arif Gören, Arş. Gör. Dr. Ömer Gülen, Arş. Gör. Dr. İbrahim Emre Şamlıoğlu, Mehmet Zeynel Hacısalihoğlu ve Arş. Gör. Muhlis Sönmez'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Son olarak bu çalışmanın kitaplaştırılması sürecinde metni büyük bir özveriyle yeniden okuyup tashih eden kıymetli arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Muhammet zuhur ve Dr. Öğr. Üyesi Arif Gören'e tekrardan minnet ve şükranlarımı sunarım.

Bu yoğun ve emek isteyen süreçte sabrı, anlayışı ve desteğiyle her zaman yanımda olan sevgili eşime; varlıklarıyla bana güç, moral ve motivasyon veren kıymetli çocuklarıma en içten teşekkürlerimi sunarım. Onların desteği ve sevgisi, bu çalışmayı tamamlama sürecinde benim için büyük bir güç kaynağı olmuştur. Son olarak hayatım boyunca sevgilerini, dualarını ve desteklerini benden esirgemeyen muhterem anneme ve yakın zamanda Dâr-ı Bekâ'ya irtihal eden rahmetli babama sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım. Onların fedakârlıkları, sabırları ve bana duydukları güven, akademik yolculuğumun en önemli dayanakları olmuştur.

KISALTMALAR

Ard. : Ardāvirāfnāme
Av. : Avestaca
b.y. : Basım yılı yok
Bab. : Babilce
Bd. : Bundahišn
Bk. : Bakınız
BY. : Behmen Yeşt
Dd. : Dādestān-ī Dēnīg
Dk. : Dēnkard
EI. : Encyclopaedia Iranica
Far. : Farsça
Gr. : Grekçe
HA. : Ḫordeh Avesta
Lat. : Latince
Mḫ. : Mēnōy ī Ḫired
Ph. : Pehlevice
PR. : Pahlavi Rivāyat
SB. : Sed der Bundehiş
Sd. : Sed Der
SN. : Sed der Nesr
ŞGV. : Şikend Gumānīk Vicār
ŞNŞ. : Şāyest Nē Şāyest
vb. : Ve Benzeri
Vd. : Vendīdād
Vs. : Visperad
Y. : Yesna
YG. : Yesna Gatha
YH. : Yesna Haptang(ŋ)hāiti (Yedi Bölümlü Yesna)
Yt. : Yeşt (Yešt)
y.y. : Yayıncı bilgisi yok
Zā. : Zand-ākāsīh
Zs. : Zādsparam